

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ

**Олексюк Ольга Миколаївна, доктор педагогічних наук,
професор**

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ГАЛУЗЬ НАУКОВИХ ЗНАНЬ.

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

***ЛЕКЦІЯ II. МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО В ЕСТЕТИКО-
ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ АНТИЧНОСТІ,
СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА ДОБИ ВІДРОДЖЕННЯ І
ПРОСВІТНИЦТВА.***

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

План:

1. Вчення про музичний етос – основа педагогічної теорії класичного періоду. Вчення Сократа про калокагатію. Теорія музичного виховання Платона. Теорія наслідування (мімесису) Арістотеля. Катарсис як мета мистецтва в теорії Арістотеля.
2. Наукова думка еллінізму та її вплив на музично-естетичне виховання особистості.
3. Релігійний ідеал середньовічної музичної педагогіки. Середньовічна західноєвропейська музична педагогіка як продовження і антитеза античній музичній педагогіці (вчення про етос).
4. Принципи педагогіки доби Відродження: принцип одночасного і рівномірного розвитку розумі, тіла, духу; принцип єдності теоретичного і практичного володіння музикою.
5. Вчення про афекти – основа музичної естетики XVII-XVIII століть. Вчення про музичне наслідування як нова естетична ідея доби Просвітництва. Звеличення ролі музичного мистецтва в духовному житті суспільства (вчення Гегеля про абсолютну ідею).

1. Вчення про музичний етос – основа педагогічної теорії класичного періоду.

ЕТОС

(гр. etos - звичай, вдача, характер) - термін з давньогрецької естетики і педагогіки, який означав сутнісний характер фізичного, морального або естетичного явища. Етос - один з розділів античного вчення про музику як засіб етико-виховного впливу на людину.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Вчення Сократа про калокагатію. Теорія музичного виховання Платона. Теорія наслідування (мімесису) Арістотеля. Катарсис як мета мистецтва в теорії Арістотеля. .

Першим на органічний зв'язок етичного й естетичного вказав Сократ. Його *ідеал - людина, прекрасна душею і тілом (калокагатія)*. В творах мистецтва, за Сократом, має бути втілено високий моральний ідеал.

Єдність краси фізичної і духовної – *калокагатія* - стверджувалась і учнем Сократа Платоном. Він розглядав *калокагатію* як відповідність моральних, естетичних, інтелектуальних та фізичних сил. Філософа цікавила соціальна та виховна сутність мистецтва. Він вважав, що “ритм і гармонія найбільше проникають у глибину душі”. Оскільки виховна дія звуків має бути регламентованою, Платон обмежував використання ладів, ритмів та музичних інструментів.

Найвищого розвитку калокагатія набула в працях *Арістотеля*, в яких підкреслюється, що благо і прекрасне - те саме (перше проявляється – в діяннях, прекрасне - і в нерухомому).

Мистецтво, за Арістотелем, - це наслідування, винахід. Його головні завдання - моральне виховання, заповнення дозвілля і приємне проведення часу. В етичній концепції Арістотеля ретельно аналізуються можливості мистецтва у вихованні доброчинності. *Основним моральним достоїнством* мистецтва філософ вважає здатність відображувати благородні характери та вчинки, привчаючи до насолоди від прекрасного і величного в житті.

Катарсис як мета мистецтва в теорії Арістотеля

Музику Аристотель характеризував як засіб виховання: *“Як усі нешкідливі розваги, вона не лише відповідає найвищій меті (людському життю), а й дає ще натхнення”*. Він вважав, що задоволення, насолода (гедонізм) є обов’язковими в ході прилучення до мистецтва. Аристотель висунув принцип активної практики як способу засвоєння естетико-художніх норм мистецтва.

Морально-естетичну природу мистецтва давні греки втілили в категорію *“катарсис” (очищення)*, де збігаються ідентифікація себе з героєм і відсторонення від нього, почуття болю при переживанні трагедії з радістю від цих переживань. “Катарсис” є не тільки естетичним, він стосується моралі, інтелекту, психології, тобто людини в цілому.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

2. Наукова думка еллінізму та її вплив на музично-естетичне виховання особистості.

Елліністична цивілізація — культура, що виникла в результаті взаємодії грецьких (еллінських) і місцевих елементів. Типологічне розуміння призводить до розширення хронологічних та географічних рамок аж до включення в поняття «Елліністична цивілізація» усієї культури античного світу від часу походів Александра Македонського (4 століття до н. е.) до падіння Римської імперії (5 століття н. е.). При цьому не беруться до уваги якісні зміни в ідеології та культурі, що виникли після римського завоювання.

Сформована на всій території елліністичного світу культура не була одноманітною. У кожній області вона формувалася шляхом взаємодії місцевих, найстійкіших традиційних елементів культури з культурою, принесеної завойовниками і переселенцями — греками і негреками. Форми синтезу визначалися впливом багатьох конкретних обставин: чисельним співвідношенням різних етнічних груп (місцевих і прийдешніх), рівнем їхньої економіки і культури, соціальної організації, політичною обстановкою і т. д.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

3. Релігійний ідеал середньовічної музичної педагогіки. Середньовічна західноєвропейська музична педагогіка як продовження і антитеза античній музичній педагогіці (вчення про етос).

Епоха **Середньовіччя** характеризувалася значним впливом розвитку релігії на всі сфери суспільного життя. Феноменом функціонування мистецтва, що об'єднує всі верстви суспільства, став символізм, його типовим проявом - діалогічне спілкування. Естетичне виховання того часу потребувало стабільності вражень, повторів звичного, що гіпноотично діють. В його межах зміст та спрямованість музичного виховання теж цілком визначалися ідеологією, пов'язаною насамперед із поширенням та зміцненням християнства.

Культура Середньовіччя, як і теорія виховання, обов'язково мала своїм центром релігійний ідеал. Музиці відводили роль допоміжного засобу естетизації церковних обрядів, виховання релігійної моральності. Найважливішим музичним символом церковного ідеалу став унісонний, позбавлений чуттєвого забарвлення хоровий спів налаштованих на один лад членів суспільства.

Одним із найбільш значущих реформаторів музичної освіти Середньовіччя, зазначає Ю. Алієв, був монах-бенедиктинець Гвідо д'Ареццо (Гвідо Аретинський). Він увів чотирьохлінійний нотний стан із буквеним позначенням висоти звуку на кожній лінії (майбутні ключі), точне інтонування нотного запису, шестиступеневий звукоряд (гвідонів гексахорд) з певними співвідношеннями інтервалів та складовими позначеннями ступенів.

Обмеженість культури Середньовіччя релігійним змістом не заважала розвитку музичного мистецтва та педагогіки в цілому. Виникли перші методи колективного навчання хорового співу. Завдяки реформі Гвідо Аретинського було створено умови для подальшого розвитку професійної музичної освіти на основі письмового запису музики.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

4. Принципи педагогіки доби Відродження: принцип одночасного і рівномірного розвитку розумі, тіла, духу; принцип єдності теоретичного і практичного володіння музикою.

В епоху Відродження на зміну середньовічній ієрархії божого та людського приходить нове розуміння світу – **антропоцентричне**, яке проголошує ідею самоцінності людської особистості. Ренесанс долає аскетизм та схоластику середніх віків, проголошуючи гуманізм та наповнюючи культурні досягнення античності новим смислом.

Культ гармонії, тілесної та духовної краси, чуттєвого сприйняття життя стає канонем мистецтва.

Ідеал епохи – художник-гуманіст: розкута, обдарована, освічена творча особистість, що прагне до утвердження краси та гармонії в навколишньому світі.

Мета естетичного виховання – формування всебічно розвинутої особистості. Поширені на той час педагогічні трактати підкреслюють очисну роль мистецтва. Музика, на думку педагогів-гуманістів (Пауло та Матео Верджіо, Гуаріно, Піколомінти та інших), – не просто розвага, а засіб створення гармонійного життя, а тому “достойна вільної людини”.

Педагогіка була спрямована на формування морально досконалого, всебічно розвинутого індивіда з чіткою соціальною орієнтацією. Це виявлялося в діяльнісно-практичному характері музичного виховання.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

5. Вчення про афекти – основа музичної естетики XVII-XVIII століть. Вчення про музичне наслідування як нова естетична ідея доби Просвітництва.

Раціоналістичні і просвітницькі концепції XVII-XVIII століть, спрямовані на природне пояснення картини світу, стали поштовхом до оновлення філософського підґрунтя музичної естетики. На перший план виходить **гносеологічна проблематика** – вчення про наслідування природі та афективну дію музики. Філософським підґрунтям для гносеологічної парадигми музики стало **вчення про афекти** (картезіанство, Спіноза). Так, Р. Декарт відкрив причинно-детерміновані реакції людини на подразники зовнішнього світу, яким наслідує музика, створюючи відповідний афект. Ж. Ж. Руссо пов'язував музичне наслідування з ритмом, який є аналогічним ритму рухів і мови людини^[1].

Поряд із філософською та музикознавчою рефлексіями наприкінці XVIII ст. з'являється також **композиторська музична естетика**, яка активізує й розвиток музичної критики. Музична практика цього періоду докорінно змінила основні тематичні вектори теоретичного обґрунтування музики. Актуалізується соціологічна та історіографічна спрямованість, суттєво переосмислюється гносеологічна проблематика, наприклад, у філософській системі Канта.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Звеличення ролі музичного мистецтва в духовному житті суспільства (вчення Гегеля про абсолютну ідею).

Абсолютна ідея — у системі Георга Гегеля виступає як першооснова всього суцього, а природа, людина, людське суспільство і мислення — як різні форми існування абсолютної ідеї, як її втілення.

За Кантом, природа розглядається «не так, як вона постає ... під видом мистецтва,... вона дійсно є (хоча й надлюдським) мистецтвом» — продукт Художника-Творця. Перефразуючи Канта, судження про музику не є лише естетичним судженням, але й моральним. Музика не є тільки красивою, але уявляє собою втілення духовно-високого. Таким чином музика розглядається вже не як витвір мистецтва, а як *сама природа*, але ж не як фізична природа, а як над-природа, як душевний стан божества, надлюдське буття якого позбавлене розділення на фізичний і психічний, зовнішній і внутрішній, вольовий і образний світи.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Звеличення ролі музичного мистецтва в духовному житті суспільства (вчення Гегеля про абсолютну ідею).

Однією з нових концепцій, що надала можливість зрозуміти природну сутність мистецтва з точки зору гри та естетичної видимості, є теорія Ф. Шиллера, де гра, протилежно до утилітарної діяльності, є вільною, вона не диктується зовнішнім збудником, а тому є радісною.

За Кантом, прекрасне у музиці є «формою гри відчуттів». Особливого розвитку ця ідея, а також онтологічна проблема подібності музики універсуму, отримали в естетико-філософській думці Німеччини у роботах братів Шлегелів, Гофмана, Новалиса, Гегеля, Шелінга.